

آیات و احادیث

در مورد

**فضیلت و آداب
دانش آموزی**

**گردآورنده:
دکتر محمد حسن قدیری ایبانه**

بسم الله الرحمن الرحيم

آیات و احادیث زیر را در مورد فضیلت و آداب دانش آموزی و آموزش دادن از اینترنت گردآوری کرده و به صورت زیر در اختیار دیگران قرار می دهم.

متأسفانه فرصت گردآوری منابع آن را بدست نیاوردم و ترسیدم که انتظار برای تکمیل مطالب با نقل دقیق منبع عملاً بنده را از انتشار آن باز دارد.

لذا تصمیم گرفتم آن را بدون منبع تنظیم و منتشر نمایم .

به امید آنکه دیگران آن را از این نظر تکمیل و این نقص مهم را بر طرف نمایند.

در این مجموعه فقط به ذکر آیاتی از قرآن و نیز احادیثی به نقل از پیامبر گرامی اسلام (ص) و امام علی (ع) بسنده کرده ام و این نیز از نواقص اینکار است.

با این وجود قرار دان این مجموعه در دسترس دانش آموزان و دانش جویان عزیز و اساتید گرامی را بسیار مفید می دانم.

محمد حسن قدیری ابیانه

www.ghadiri.ir

mh.ghadiri@gmail.com

فروردین ۱۳۹۱

بسم الله الرحمن الرحيم

فضیلت و آداب دانش آموزی در اسلام

قرآن:

- **يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ** (سوره المجادله، آیه ۱۱)
خداوند از میان شما درجات کسانی که ایمان آورده اند و آنانکه علم داده شده اند را بالا می برد.
- **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ** (سوره الزمر آیه ۹).
(ای پیامبر) بگو آیا آنانکه می دانند و آنان که نمیدانند برابرنند؟ تنها صاحبان فهم متذکر می شوند.
- **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ**
بگو: آیا آنهایی که می دانند با آنهایی که نمی دانند برابرنند؟ تنها خردمندان پند می پذیرند. (سوره زمر آیه ۹)
- **يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ**. (سوره المجادله آیه ۱۱)
خدا آنهایی را که ایمان آورده اند و کسانی را که دانش داده شده اند، درجه ها بالا می برد و خدا به آنچه می کنید آگاه است.
- **وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ** (سوره سبأ، آیه ۶)
انان که از دانش برخورداری یافته اند می دانند که آنچه از جانب پروردگارت بر تو نازل شده حق است و به راه خدای پیروزمند ستودنی راه می نماید.
- **وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ**. (سوره حج، آیه ۵۴)

و تا دانشمندان بدانند که قرآن برآستی از جانب پروردگار توست و بدان ایمان بیاورند و دل‌هایشان بدان آرام گیرد و خدا کسانی را که ایمان آورده اند به راه راست هدایت می کند.

فرمایشات پیامبر گرامی اسلام (ص):

■ الجلوس ساعة عند مذاكرة العلم أحبّ إلى الله من قيام ألف ليلة يصلي في كلّ ليلة ألف ركعة، والجلوس ساعة عند مذاكرة العلم أحبّ إلى الله من ألف غزوة وقراءة القرآن كلّهُ».

ساعتی نشستن برای گفتگوی علمی نزد خداوند از هزار شب بیداری که در هر شب آن هزار رکعت نماز بخوانند، دوست داشتنتی تر است. و ساعتی نشستن برای گفتگوی علمی، نزد خداوند از شرکت در هزار جنگ و خواندن تمام قرآن، دوست داشتنتی تر است.

■ أكثر الناس قيمةً أكثرهم علماً، وأقلّ الناس قيمةً أقلهم علماً
قیمتی ترین مردم دانشمندترین آنهاست و کم قیمت ترین آنان کم علم ترینشان است.

■ ومن جاءته منيته وهو يطلب العلم فيبينه وبين الأنبياء درجة
آنکه مرگش در هنگام علم جوئی فرا رسد میان او و پیامبران (تنها) درجه ایست.
■ من غدا في طلب العلم أظلت عليه الملائكة، وبورك له في معيشته، ولم ينقص من رزقه

آن که در جستجوی دانش صبح کند فرشتگان بر او سایه می افکنند و زندگی‌اش برکت می یابد و از روزیش کاسته نمی شود.

■ من عَمِلَ وعَمَلٌ وعَمٌّ وعُدٌّ في الملكوت الأعظم عظيمًا
آنکه بداند و بکار بندد و بیاموزد، در ملکوت آسمانها بزرگ شمرده می شود.

■ علماء هذه الأمة رجالان: رجلٌ آتاه الله علماً فطلب به وجه الله والدار الآخرة وبنه للناس ولم يأخذ عليه طمعاً ولم يشتر به ثمناً قليلاً، فذلك يستغفر له من في البحور ودوابّ البحر والبرّ والطير في جوّ السماء ويقدم على الله سيّداً شريفاً. ورجلٌ آتاه علماً

فبخل به على عباده وأخذ عليه طمعاً، واشترى به ثمناً قليلاً فذلك يلجم يوم القيامة بلجام من نار.

دانشمندان این امت دو گونه اند: مردی که دانشی سر راهش قرار می گیرد و به خاطر خداوند آن را فرا می گیرد و به مردم می آموزد و به خاطر آن طمع نمی ورزد و آن را به بهائی ارزان نمی فروشد، پس برای او موجودات دریائی و حیوانات دریا و خشکی و بندگان آسمان استغفار می کنند و بر خدا بعنوان مردی بزرگوار وارد می گردد. و مردی که علمی به او می رسد و از آموختن آن به بندگان خدا بخل می ورزد و بخاطر آن طمع می ورزد و آن را به بهائی کم می فروشد که چنین کسی را در روز واپسین لگامی از آتش می زنند.

■ من طلب العلم لله لم يصب منه باباً إلا ازداد في نفسه ذلاً، وفي الناس تواضعاً، والله خوفاً، وفي الدين اجتهاداً، وذلك الذي ينتفع بعلمه فليتعلمه، ومن طلب العلم للدنيا والمنزلة عند الناس والحظوة عند السلطان، لم يصب منه باباً إلا ازداد في نفسه عظمة، وعلى الناس عند استطالة، وبالله اغتراراً، ومن الدين جفاءً، فذلك الذي لا ينتفع بالعلم فليكتف وليمسك عن الحجة على نفسه والندامة والخزي يوم القيامة.

آنکه برای خداوند دانشی بجوید هیچ دری از آن بر او گشوده نمی شود مگر آنکه پیش خودش کوچکتر و میان مردم فروتن تر و از خدا ترسان تر و در دین کوشاتر می گردد و این کسی است که از دانشش سود می برد پس بایستی آن را بیاموزد و کسی که دانش را برای دنیا و مقام نزد مردم و بهره ای نزد سلطان بیاموزد هیچ دری از آن بر او گشوده نمی شود مگر آنکه در درونش خودبزرگ بینی و نسبت به مردم فخرفروشی و نسبت به خداوند فراموشی و نسبت به دین جفاء در او فزونی می یابد، پس او کسی است که از دانشش بهره ای نبرده پس بایستی بازایستد و حجت بر علیه خودش و پشیمانی و عار اخروی فراهم نسازد.

■ إِنَّ أَهْلَ النَّارِ لَيَنآذِرُونَ مِنْ رِيحِ الْعَالَمِ التَّارِكِ لِعَلْمِهِ

اهل جهنم از رائحه ي دانشمندی که عمل به علمش را ترك کرده است در اذیت هستند.

ارزش دانش و دانایی

- دلی که در آن چیزی از حکمت نباشد، مانند خانه ای مخروبه است. پس، دانش بیاموزید و بیاموزانید و فهمیدگی به دست آورید و نادان نمیرید، زیرا خداوند عذر نادانی را نمی پذیرد.
- اگر روزی بر من بیاید که در آن روز بر دانش خود چیزی نیفزایم که به خدای تعالی نزدیکم گرداند، طلوع خورشید آن روز بر من مبارك مباد.

محروم از دانش

- خدای بزرگ خواهان پستی هیچ بنده ای نشد، مگر این که آن بنده از دانش محروم گشت.
- خدای بزرگ خواهان پستی هیچ بنده ای نشد، مگر این که او را از علم و ادب محروم ساخت.

دانش ریشه همه خوبیهاست

- دانایی، سر همه خوبیهاست و نادانی سر همه بدیها.

دانش و زندگی

- دانش، (مایه) زندگی اسلام و تکیه گاه دین است.

دانش و فرمانبری از خدا

- تحصیل دانش بر هر مسلمانی واجب است. با دانش است که پروردگار فرمانبری و پرستش می شود و با دانش است که پیوندهای خویشاوندی برقرار می ماند و روا از ناروا باز شناخته می شود. دانش پیشوای عمل است و عمل پیرو آن می باشد، به نیکبختان دانش الهام می شود و شوربختان از آن محروم می شوند.

دانش و ارزش آدمی

- با ارزشترین مردم، کسانی هستند که از دانش بیشتری برخوردارند و کم ارزشترین مردم کسانی هستند که از دانش کمتری بهره مندند.

نزدیکترین مردم به درجه پیامبری

- نزدیکترین مردم به درجه پیامبری، دانشمندان و مجاهدانند.
- جوینده دانش، رکن اسلام است و مزدش با پیامبران داده می شود.
- علمای امت من، همانند پیامبران بنی اسرائیلند.

علماء وارثان پیامبرانند

- علماء، وارثان پیامبرانند، اهل آسمان ایشان را دوست می دارند و هر گاه بمیرند ماهیان دریا تا روز رستاخیز برایشان آموزش می طلبند.
- علماء چراغهای روی زمینند و جانشینان پیامبران و وارثان من و پیامبران.
- روز قیامت مرکب عالمان و خون شهیدان با هم وزن می شوند و مرکب عالمان بر خون شهیدان می چربد.
- - دانشمند در میان مردمان نادان، مانند زنده ای است در میان مردگان.

برتری دانش بر عبادت

- فضیلت علم نزد من خوشتر از فضیلت عبادت است.
- علم برتر از عبادت است.
- هر که برای آموختن دانشی خارج شود تا به وسیله آن باطلی را به حق یا گمراهی و ضلالتی را به هدایت باز گرداند، این کار او مانند عبادت کسی است که چهل سال عبادت (خدا) کرده باشد.
- اندکی دانش، بهتر از بسیاری عبادت است.
- خواب توام با علم و دانش، بهتر از نماز همراه با نادانی است.
- آموختن دانش نزد خداوند، برتر از نماز و روزه و حج و جهاد در راه خدای تعالی است.

برتری عالم بر عابد

- برتری عالم بر عابد، مانند برتری ماه شب چهارده است بر دیگر ستارگان.
- همانا برتری عالم بر عابد، همچون برتری خورشید است بر ستارگان و برتری عابد بر غیر عابد، همانند برتری ماه است بر ستارگان.
- يك ركعت نماز عالم به خدا، بهتر از هزار ركعت نماز جاهل به خداست.
- دو ركعت نمازی که عالم می گزارد، برتر از هزار ركعت نمازی است که عابد می خواند.

علت برتری دادن عالم بر عابد

- عالم، هفتاد درجه بر عابد برتری دارد که فاصله هر درجه از دیگری به اندازه ای است که يك اسب هفتاد سال بدود. علت این برتری آن است که شیطان در میان مردم بدعتی می گذارد و دانشمند به آن پی می برد و مردم را از آن نهی می کند، اما عابد سرگرم عبادت خود است و به بدعت نه توجهی دارد و نه آن را می شناسد.
- سوگند که به آن که جان محمد در دست اوست، هر آینه وجود يك عالم برای ابلیس سخت تر از هزار عابد است، زیرا عابد در فکر خود است و عالم در اندیشه دیگران.

درگذشت عالم

- درگذشت عالم، رخنه ای است در اسلام که تا شب و روز در گردش است هیچ چیز آن را نمی بندد.
- خدای تعالی عالمی را از میان این امت نبرد، مگر این که رفتن او رخنه ای باشد در اسلام، که تا روز قیامت این رخنه بسته نمی شود.
- درگذشت عالم مصیبتی جبران ناپذیر و رخنه ای بسته ناشدنی است او ستاره ای است که غروب می کند.
- مرگ يك قبیله آسانتر از مرگ يك عالم است.

نگریستن به چهره عالم عبادت است

■ نگاه مهرآمیز به چهره عالم، عبادت است.

ترغیب به دانشجویی

■ دانش را فرا گیرید، گرچه در چین باشد، زیرا طلب دانش بر هر مسلمانی واجب است.

■ علم بیاموزید، زیرا علم، رشته پیوند میان شما و خدای عزوجل است.

وجوب تحصیل علم

■ تحصیل دانش، بر هر مرد و زن مسلمانی واجب است.

■ طلب دانش، بر هر مسلمانی واجب است بدانید که خداوند جویندگان دانش را دوست دارد.

دو پرخور سیر ناشدنی

■ دو پرخورند که هیچ گاه سیر نمی شوند: جوینده دانش و جوینده دنیا. اما جوینده دانش بر خشنودی خدای بخشنده می افزاید و جوینده دنیا در ورطه طغیان و سرکشی فرومی رود.

■ گرسنه ترین مردم، جوینده دانش است و سیرترین آنها، کسی است که جویای دانش نیست.

جوینده دانش

■ جوینده دانش در میان مردمان نادان همچون شخص زنده است در میان مردگان.

■ جوینده دانش نمیرد، تا این که از کوشش خود به اندازه رنجی که برده است بهره مند شود.

■ هر که در طلب دانش بیرون رود، تا زمانی که برگردد، در راه خدا گام برمی دارد.

- هر که در طلب دانشی برآید و آن را فرا چنگ آورد، خداوند برایش دو بهره از پاداش نویسد و هر که در طلب دانشی برآید و به آن دست نیابد، خداوند برایش يك بهره از پاداش رقم زند.
- هر که دانش بجوید، مانند کسی است که روز خود را به روزه گذراند و شبش را به عبادت. اگر کسی يك باب علم بیاموزد، برایش بهتر است از این که کوه ابوقبیس طلا باشد و او آن را در راه خدا انفاق کند.
- هر که دانش بجوید، خداوند روزی او را به عهده گیرد.
- هر که در راه آموختن و فهمیدن دین خدا بکوشد، خداوند خواهش و روزی او را، از جایی که گمانش را هم نمی برد، تامین کند.
- جوینده دانش جویای رحمت است. جوینده دانش رکن اسلام است و پاداشش با پیامبران داده می شود.
- هر که در جستجوی بابی از دانش برآید تا به وسیله آن خود یا آیندگان را اصلاح گرداند، خداوند به شمار ریگهای ریگستان برایش پاداش نویسد.
- هر گاه دانش جویی در حال آموختن دانش مرگش فرا رسد، شهید مرده است.

جوینده دانش و پیامبری

- هر کس در جستجوی دانشی برای زنده کردن اسلام باشد و در آن حال مرگش فرا رسد، پیامبران فقط يك درجه بر او برتری دارند.
- هر کس در جستجوی بابی از علم برآید تا به وسیله آن اسلام را زنده بدارد، در بهشت میان او و پیامبران تنها يك درجه فاصله باشد.
- هر کس در حال طلب دانش مرگش فرا رسد، خدای بزرگ را دیدار کند در حالی که میان او و پیامبران جز درجه پیامبری فاصله نباشد.

جوینده دانش و فرشتگان

- پیامبر خدا(ص): فرشتگان، بالهای خود را برای جوینده دانش می گسترانند، چون از آنچه او می جوید خرسندند.
- همانا فرشتگان، بالهای خود را زیر پاهای جوینده دانش می گسترانند، چون از او خشنودند.
- همانا فرشتگان، جوینده دانش را با بالهای خود در میان می گیرند و آن گاه بر دوش یکدیگر سوار می شوند تا به آسمان دنیا برسند، زیرا که فرشتگان آنچه را او می جوید دوست می دارند.
- فرشتگان، بالهای خود را برای جوینده دانش می گسترانند و برایش آمرزش می طلبند.
- هر که صبحگاهان در طلب دانش بیرون رود، فرشتگان بر سر او سایه افکنند و زندگی با برکت شود و از روزیش چیزی کاسته نگردد.

جوینده دانش و بهشت

- هر که برای آموختن دانشی راهی را بییماید، خداوند او را بر یکی از راههای بهشت برد.
- هر چیزی راهی دارد و راه بهشت دانش است.
- هر که برای آموختن دانشی بیرون رود، دری به سوی بهشت به رویش گشوده شود.
- هر که در جستجوی دانش باشد، بهشت در جستجوی او برآید.

آمرزش خواهی همه اشیا برای جوینده دانش

- همه اشیا، حتی ماهیان دریا، برای جوینده دانش آمرزش می طلبند.
- همه اشیا، حتی ماهیان دریا و حشرات و خزندگان روی زمین و درندگان و چرندگان صحرا، برای جوینده دانش آمرزش می طلبند.
- هر کس برای آموختن دانشی از خانه اش بیرون رود، هفتاد هزار فرشته در پی او روان شوند و برایش آمرزش طلبند.

آموختن

- اگر کسی علم بیاموزد و آن را به مردم بیاموزاند این کار او صدقه است.
- بهترین صدقه، این است که انسان علمی را بیاموزد و سپس آن را به برادر خود آموزش دهد.
- زکات دانش، آموختن آن است به کسی که نمی داند.
- مردم، هیچ صدقه ای ندادند که بهتر از دانشی باشد که در میان مردم پخش شود.

ثواب آموختن

- روز قیامت، مردی را می آورند با حسناتی چون ابرهای انبوه یا کوههای استوار او می گوید: پروردگار! اینها را من انجام نداده ام، از کجا آمده اند؟ خداوند می فرماید: اینها همان دانشی است که به مردم آموختی و بعد از تو به آنها عمل می شد.

پرهیز از پوشیده داشتن دانش

- پوشنده دانش را همه اشیا، حتی ماهی دریا و مرغ هوا، لعنت می کنند.
- هر مردی که خداوند به او دانشی دهد و او آن را، با این که می داند، مخفی نگه دارد، در روز قیامت در حالی که لگامی از آتش بر او زده شده است خدای عزوجل را دیدار کند.
- هر کس از دانشی سودمند برخوردار باشد و آن را مخفی نگه دارد، در روز قیامت خداوند بر او لگامی از آتش زند.
- هر کس دانشی را که خداوند آن را برای کار دین - یا مردم - سودمند قرار داده است، مخفی نگه دارد، در روز رستاخیز خداوند لگامی از آتش بر او زند.
- خدای عزوجل، به هیچ عالمی دانشی نداد مگر این که از او پیمان گرفت، که آن را از هیچ کس مخفی نکند.

ارزش آموزگار

- خداوند و فرشتگان او و حتی مور در لانه اش و حتی ماهی در دریا، برکسی که به مردم خیر و خوبی بیاموزد درود می فرستند.
- جنبندگان زمین و ماهیان دریا و هر جانداری در هوا و همه اهل آسمان و زمین برای آموزگار خوبیها آمرزش می طلبند.
- سه کسند، که جز انسان منافق در حق آنان بی حرمتی نمی کند: ریش سفید اسلام، پیشوای دادگر و آموزگار خوبیها.
- خدای تعالی به موسی وحی فرمود که: ای موسی! خوبیها را فرا گیر و آنها را به مردم نیز بیاموزان، زیرا من گورهای آموزگاران و آموزندگان خوبیها را روشن می سازم، تا از جای خود احساس وحشت و تنهایی نکنند.
- آیا شما را از بخشنده ترین بخشنده خبر ندهم؟ خداوند بخشنده ترین بخشنده است و من بخشنده ترین فرزند آدم هستم و بعد از من بخشنده ترین شما، مردی است که دانش را آموزش دهد و از این راه دانش او پخش شود. او در روز قیامت به تنهایی همچون يك امت برانگیخته می گردد و نیز مردی که در راه خدای عزوجل جانبازی کند تا کشته شود.

تشویق به آموختن دانش

- هر کس بر خواری ساعتی دانش آموختن صبر نکند، برای همیشه در خواری نادانی بماند.
- هیچ دانش آموزی نیست که به در خانه دانشمندی آمد و شد کند، مگر این که خداوند برای هر گامی که بر می دارد عبادت يك سال رقم زند.

کسی که برای خدا دانش آموزد

- هر گاه هدف عالم از علمش رضای خدای تعالی باشد، همه چیز از او بترسد و هر گاه هدفش از آن مال اندوزی باشد، او از همه چیز بترسد.

■ علمای این امت دو کس اند: یکی آن که خداوند او را دانشی داد و او به واسطه آن رضای خدا و سرای آخرت را جست و از دانش خود به مردم بخشید و گرفتار طمع نشد و آن را به بهایی اندک فروخت. برای چنین کسی جانوران دریاها و جنبندگان هامون و دریا و مرغان هوا آموزش طلبند و با سروری و بزرگواری بر خداوند وارد شود دوم آن که خداوند به او دانشی داد و او آن را از بندگان خدا دریغ ورزید و گرفتار طمع شد و دانش خود را به بهایی ناچیز فروخت، چنین کسی در روز رستاخیز با لگامی آتشین لگام می شود.

ویژگیهای کسی که برای خدا می آموزد

■ هر که دانش را برای خدا بیاموزد، به هیچ بابی از آن نرسد مگر این که بیش از پیش خود را حقیرتر ببیند، با مردم افتاده تر شود، ترسش از خدا بیشتر گردد و در دین کوشاتر شود. چنین کسی از علم بهره مند می شود. پس، باید آن را بیاموزد. اما کسی که دانش را برای دنیا و منزلت یافتن نزد مردم و موقعیت یافتن نزد سلطان و حاکم فرا گیرد، به هیچ بابی از آن نرسد مگر این که خود بزرگ بین تر شود و بر مردم بیشتر بزرگی فروشد و از خدا بیشتر غافل شود و از دین بیشتر فاصله گیرد. چنین کسی از دانش سود نمی برد، بنابراین، باید (از تحصیل دانش) خودداری ورزد و علیه خود حجت و پشیمانی و رسوایی در روز قیامت فراهم نیاورد.

کسی که برای غیر خدا علم بیاموزد

■ هر که دانش را از اهل آن فرا گیرد و آن را به کار بندد، برهد و هر که هدفش از آموختن آن دنیا باشد، بهره اش همان علم است.

■ هر کس دانش را برای فریفتن مردم بجوید، بوی بهشت را نیابد.

■ هر کس علمی را که باید برای خدا طلب شود فقط برای این بیاموزد که به چیزی از مال دنیا دست یابد، در روز قیامت بوی خوش بهشت را نیابد.

- هر کس سخنان زیبا و خوش را بیاموزد تا به وسیله آنها دل‌های مردم را اسیر خود کند، خداوند در روز قیامت از او نه توبه ای پذیرد و نه فدیة ای (یا نه عبادت مستحبی را پذیرد نه واجبی را).
- هیچ بنده ای نیست که خطابه ای ایراد کند، مگر این که خداوند بپرسد که هدفش از ایراد آن چه بوده است.
- هر کس خطابه ای ایراد کند و هدفش از آن خودنمایی و شهرت طلبی باشد، خداوند در روز قیامت او را در ایستگاه ریا و شهرت طلبی نگه دارد.
- هر کس با علم خود مردم را رسوا کند، خداوند که گوش شنوای مردم است، او را رسوا سازد و خرد و حقیرش گرداند.

دانش را برای چند چیز نباید آموخت

- علم را برای این نیاموزید که با نادانان بستیزید و با دانایان مجادله کنید و مردم را به طرف خود بکشانید، بلکه با سخنان خود آنچه را نزد خداست بجوید، زیرا آن است که پایدار و ماندنی است و جز آن هر چه هست از بین می رود.
- هر کس علم را برای چهار چیز فرا گیرد به دوزخ رود: برای فخر فروشی بر علما، یا ستیزه کردن با نادانان، یا جلب توجه مردم به سوی خود، یا به نوارسیدن از فرمانروایان.

طبقات دانشجویان

- علما سه گونه اند: عالمی که مردم به او زنده اند و او به علم خود و عالمی که مردم به او زنده اند و او خود را به هلاکت انداخته است و عالمی که به علم خود زنده است اما هیچ کس جز خودش از علم او بهره ای نمی برد.

فرمایشات امام علی (ع)

- رأس الفضائل العلم، غاية الفضائل العلم.
برترین فضیلت ها دانش است، نهایت فضیلت ها دانش است.
- إنَّ العلم حياة القلوب ونور الأبصار من العمى، وقوة الأبدان من الضعف.
همانا دانش زندگی قلبهاست و نور چشمها از نایببنائی و قدرت بدن ها از ناتوانیست.
- تعلّموا العلم فإنّ تعلّمه حسنة، ومدارسته تسبیح، والبحث عنه جهاد، وتعلیمه لمن لا
یعلمه صدقة، وهو أنیس فی الوحشة وصاحب فی الوحدة، وسلاح علی الأعداء،
وزین الأخلاء
دانش بیاموزید زیرا آموختنش نیکیست و گفتگویی آن تسبیح و بحث در مورد آن
جهاد و آموختن آن به کسی که نمی داند صدقه است و دانش همدم تنهایی و سلاحي
بر علیه دشمنان و زینت دوستان است.
- لو أنّ حملة العلم حملوه بحقه لأحبهم الله وملائكته وأهل طاعته من خلقه، ولكنهم
حملوه لطلب الدنيا فمقتهم الله، وهانوا على الناس.
اگر دانشمندان علم را به خاطر حق آن بکار برند، خداوند و فرشتگان و اهل طاعت
از خلق او آنان را دوست خواهند داشت، اما آنان که علم را برای دنیاجویی بکار می
برند، پس خداوند آنان را دشمن می دارد و در میان مردم خوار می شوند.
- ثمرة العلم العمل به.
میوه ی علم عمل به آن است.
- ثمرة العلم العبادة.
میوه ی علم عبادت است.
- ثمرة العلم إخلاص العمل.
ثمرة العلم إخلاص العمل.

میوه ی علم اخلاص در عمل است.^۱

ارزش دانش و دانایی

- سرآمد فضیلتها، دانش است، نقطه پایان فضیلتها دانش است.
- هر که با دانش خود به جنگ نادانیش برود، به بالاترین خوشبختی دست یافته است.
- گناه عالم یکی است و گناه نادان دو تا. عالم فقط برای ارتکاب گناه عذاب می شود، اما نادان هم برای ارتکاب گناه و هم برای نیاموختن علم عذاب می گردد.
- برتری مردم بر یکدیگر به دانشها و خردهاست، نه به ثروتها و تبارها.
- شناخت (و تحصیل) دانش کیشی است که بدان پابندی نشان داده می شود و به وسیله دانش است که انسان در زندگیش طاعت به دست می آورد و بعد از مرگش نام نیکو به یادگار می گذارد.
- دانش، میراثی گرانبه است.
- دانش، مهار را از جلو می کشد و عمل از پشت سر می راند و نفس توسنی می کند.
- دانش کمك می کند، حکمت ارشاد می کند.
- دانش، مانع آفتهاست.
- دانش، بهترین دارایی است.
- دانش، چراغ خرد است.
- دانش، نیکو راهنمایی است.
- دانش، بهترین هدایتگر است.
- دانش، جمالی است که پوشیده نمی ماند و خویشاوندی است که پیوند خویشی را نمی برد.
- دانش، زیور توانگران است و زیبایی تهیدستان.
- دانش، شریفترین شرافت خانوادگی است.

---

^۱ - منبع احادیث فوق میزان الحکمه جلد ششم ص ۵۳۴ بیعد می باشد.

- دانش، آدم پست را بلند مرتبه می کند و فرو گذاشتن آن بلند مرتبه را پست می گرداند.
- دانش، گمشده مؤمن است.
- دانش، راهبر بردباری است.
- هیچ گنجی، سودمندتر از دانش نیست.
- در ارجمندی دانش، همین بس که کسی هم که آن را نیکو نمی داند دم از داشتن آن می زند و هر گاه نسبت علم و دانایی به او داده شود، خوشحال می گردد و در نکوهندگی نادانی، همین بس که حتی آدم نادان و بی بهره از دانش، از آن بیزاری می جوید.
- هر کس که دانش جامه خود را بر قامت او بپوشاند، عیبش از چشم مردم پنهان ماند.
- هیچ شرافتی، چون دانش نیست.
- شرافتمند کامل و راستین، کسی است که علمش او را شریف گردانیده باشد.
- هر که با دانش خلوت کند، از هیچ خلوتی احساس تنهایی نکند.

محروم از دانش

- هر ظرفی وقتی چیزی در آن گذارند، گنجایش خود را از دست می دهد، مگر ظرف دانش که با افزودن آن گنجایشش بیشتر می شود.
- هر چیزی وقتی کم شود ارزش پیدا می کند، مگر دانش که چون زیاد گردد ارزشمند می شود.
- دانش، به حق رهنمون می شود.
- هر گاه خداوند (بخواهد) بنده ای را پست گرداند، او را از علم بی بهره سازد.

دانش ریشه همه خوبیهاست

- دانایی، ریشه هر خوبی است، نادانی ریشه هر بدی است.

دانش و زندگی

- دانش، زندگی است.
- با دانش است، که زندگی به وجود می آید.
- دانش، زندگی بخش جان است و روشن کننده خرد و میراننده نادانی.
- همانا دانش، (مایه) زندگی دلهاست و روشن کننده دیدگان کور و نیرو بخش بدنهای ناتوان.
- هرگز نمیرد کسی که دانشی را زنده کند.
- دانش به دست آورید، تا به شما زندگی بخشد.

دانش و فرمانبری از خدا

- علم بیاموزید که آموختن دانش حسنه است. با دانش است که خداوند فرمانبری و پرستش می شود، با دانش است که خداوند شناخته و یگانگی او دانسته می شود، با دانش است که پیوندهای خویشاوندی برقرار می ماند، با دانش است که روا و ناروا شناخته می شود، دانش پیشوای خرد است و خرد پیرو آن می باشد. خداوند به نیکبختان دانش الهام می کند و شوربختان را از آن محروم می سازد.

برتری علم بر ثروت

- به هفت دلیل، دانش برتر از دارایی است:
  - اول: دانش میراث پیامبران است و دارایی میراث فرعونان.
  - دوم: دانش با انفاق کم نمی شود اما دارایی با خرج کردن کم می شود.
  - سوم: دارایی نیازمند به نگهبان دارد اما دانش دارنده خود را نگهبان است.
  - چهارم: دانش در کفن هم با صاحب خود می آید اما دارایی باقی می ماند.
  - پنجم: دارایی برای مؤمن و کافر فراهم می آید، اما دانش جز برای مؤمن حاصل نمی شود.
  - ششم: همه مردم در کارهای دینی خود به دانشمند نیاز دارند اما به شخص دارا نیازی ندارند

هفتم: دانش، آدمی را در گذر از صراط نیرو می بخشد، اما دارایی مانع گذشتن او می شود.

■ امیر المؤمنین (ع) دست کمیل بن زیاد را گرفت و او را به سوی گورستان برد و چون به صحرا رسید آهی از نهاد برکشید و آن گاه فرمود: ای کمیل! دانش بهتر از دارایی است، زیرا دانش از تو نگهبانی می کند اما از دارایی تو باید نگهبانی کنی، دارایی با خرج کردن کم می شود، اما دانش با انفاق زیاد می گردد و دست پرورده مال و ثروت با از بین رفتن آن از بین می رود (احترام و موقعیت اجتماعی خود را از دست می دهد).

دانش و ارزش آدمی

■ ارزش هر انسانی، به آن چیزی است که می داند.

■ مردم، فرزند آن چیزی هستند که می دانند.

■ ای مؤمن! همانا این دانش و ادب بهای جان توست، پس در آموختن آنها بکوش، زیرا هر چه بر دانش و ادب تو افزوده شود بر قدر و قیمت تو افزوده می گردد، چه آن که با دانش به پروردگارت ره میبری و با ادب پروردگارت را نیکو خدمت می کنی و با آداب خدمتگزاری است، که بنده سزاوار دوستی و نزدیکی به خدا می شود. پس، این اندرز را پذیرا شو تا از عذاب برهی.

علما وارثان پیامبرانند

■ برتری مرکب عالمان بر خون شهیدان.

■ دانشمند زنده است گرچه مرده باشد.

■ مال اندوزان با آن که زنده اند مرده اند و اهل علم تا دنیا هست زنده اند. پیکرهایشان از میان می رود، اما یادشان در دلها هست.

■ تا گردش شب و روز هست، علما هستند.

■ عالم زنده است، گرچه مرده باشد، نادان مرده است، گرچه زنده باشد.

- امام علی (ع)، به فرزند خود محمد، فرمود: در دین فقیه (و دانا) شو، زیرا که فقیهان وارثان پیامبرانند.

برتری دانش بر عبادت

- سخن حکیمانه ای که آدمی بشنود و آن را (برای دیگری) بازگو کند یا به آن عمل نماید، بهتر از عبادت يك سال است.
- عمل اندکی که با علم بسیار همراه باشد، بهتر است از عمل بسیار که با علم اندک و شك و شبهه توأم باشد.

علت برتری دادن عالم بر عابد

- دو رکعت نماز عالم، بهتر از هفتاد رکعت نماز نادان است، زیرا عالم با فتنه (و شرایط گمراه کننده) رو به رو می شود اما به واسطه دانش خود از آن بیرون می رود، اما جاهل با فتنه رو به رو می گردد و در آن خرد و متلاشی می شود.

دو پرخور سیر ناشدنی

- دو حریصند که هرگز سیر نمی شوند: جوینده دانش و جوینده دنیا.
- دانشمند کسی است که از دانش سیر نشود و وانمود به سیر شدن از آن نیز نکند.

جوینده دانش

- سفر کننده در جستجوی دانش، مانند جهاد کننده در راه خداست.
- جوینده دانش را، عزت دنیا و رستگاری آخرت است.

جوینده دانش و پیامبری

- هر کس در حال طلب دانش مرگش فرا رسد، میان او و پیامبران تنها يك درجه تفاوت باشد.

آموختن

- خداوند، نادانان را برای آموختن علم متعهد نکرد مگر این که پیشتر دانایان را به آموزش دادن آن متعهد و موظف ساخت.

آثار انفاق کردن علم

- هر چیزی با خرج کردن کم می شود، مگر دانش.
- بهترین کمک برای پرورش خرد، آموزش دادن است.

پیمان گرفتن برای آموزش دادن و روشنگری

- خداوند از نادانان پیمان طلب علم نگرفت مگر این که پیشتر از دانایان پیمان گرفت که علم را به نادانان بیاموزند، زیرا که علم پیش از جهل بوده است.

پرهیز از پوشیده داشتن دانش

- هر کس دانش را پنهان نگه دارد، مانند شخصی است که نادان باشد.
- عالمی که علم خود را مخفی نگه دارد، در روز قیامت با گندترین بو برانگیخته شود و همه جنبندگان، حتی جنبندگان ریز روی زمین، او را لعن و نفرین کنند.

تشویق به آموختن دانش

- هیچ يك از شما، وقتی چیزی را نمی داند، از آموختن آن شرم نکند.
- دانش بیاموزید، زیرا که آموختن دانش ثواب و حسنه است و مذاکره اش تسبیح و جستجوی آن جهاد و یاد دادنش به کسی که آن را نمی داند صدقه.
- دانش انیس خلوت است و یار تنهایی و حربه ای علیه دشمن و زیور دوستان خداوند به واسطه دانش مردمانی را بلند مرتبه گرداند و آنها را پیشوای در خوبیها کند که به آنها تاسی جویند و کردارشان مورد توجه قرارگیرد و آثارشان اقتباس شود. از نشانه های هر کدام آنها این است که او را در دین نیرومند می یابی و در عین

نرمی دور اندیش و دارای ایمان توأم با یقین و آزمندی به دانش و دانش همراه با بردباری.

ویژگیهای کسی که برای خدا می آموزد

■ هر کس علم را برای به کار بستن آن بیاموزد، بی رونقی بازار علم او را به هراس نیفکند.

دانش را برای چند چیز نباید آموخت

■ از علم هر آنچه که برایتان پیش می آید فرا گیرید و زنهار که آن را برای چهار کار بیاموزید: برای فخر فروشی بر علما، یا ستیزه کردن با نادانان، یا خودنمایی در مجالس، یا جلب کردن توجه مردم به خود و ریاست کردن بر آنها.